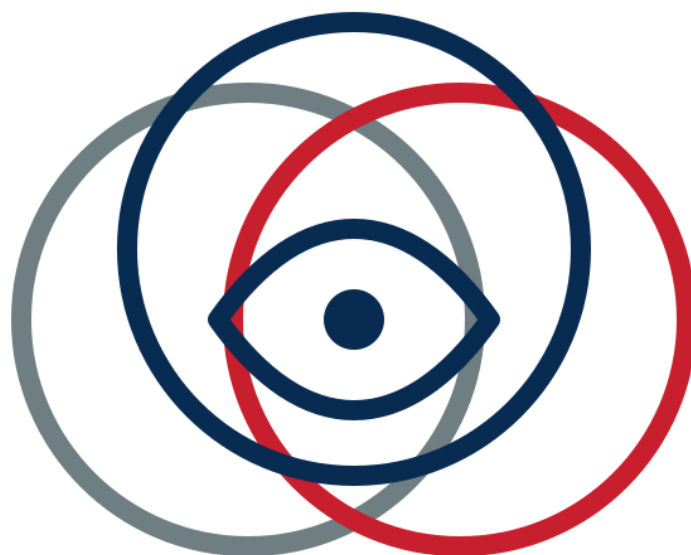

Strateški
planski
dokument

danas planiramo,
sjutra koristimo.

PA12

Multisektorska
podrška

1 Uvod i važnost

Situaciona analiza predstavlja analitičku osnovu za pripremu Strateškog planskog dokumenta Crne Gore za potrebe korišćenja fondova Evropske unije u okviru budućeg Nacionalnog i regionalnog partnerskog plana. Njena svrha je da, na sistematičan i na dokazima zasnovan način, identifikuje glavne razvojne izazove, potrebe, ciljne grupe, razvojne nejednakosti i investiciona uska grla u okviru predmetne oblasti politike, uzimajući u obzir ekonomske, socijalne, teritorijalne i, gdje je relevantno, ekološke dimenzije razvoja.

Značaj situacione analize dodatno proizlazi iz činjenice da je Strateški planski dokument prepoznat od strane Evropske komisije kao jedan od ključnih elemenata za ispunjenje mjerila za zatvaranje Poglavlja 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata, konkretno mjerila 2. Evropska komisija očekuje dostavljanje sveobuhvatnog, sažetog i kvalitetnog nacrtu strateškog planskog dokumenta, koji u kontekstu finansijske perspektive 2021–2027 odgovara logici „Partnership Agreement“, a koji treba da obuhvati stratešku analizu, uključujući izazove, potrebe i ciljne grupe, odabrane prioritete i ciljeve, glavne očekivane rezultate, planirane tematske cjeline i izvore finansiranja, mehanizme za obezbjeđivanje usklađenosti sa relevantnim prioritetima i strategijama Evropske unije, kao i okvir upravljanja u skladu sa Evropskim kodeksom ponašanja o partnerstvu.

U tom smislu, situaciona analiza ne služi samo kao opis postojećeg stanja, već kao polazna tačka za definisanje prioritetnih pravaca djelovanja, očekivanih rezultata i budućih reformskih i investicionih intervencija. U skladu sa metodološkim pristupom za izradu Strateškog planskog dokumenta, razvojni izazovi se posmatraju kao problemi koji zahtijevaju javnopolitički odgovor, a ne kao unaprijed definisane mjere ili rješenja. Zbog toga analiza mora da poveže raspoložive statističke i administrativne podatke, nalaze nacionalnih strateških dokumenata, relevantne međunarodne i EU izvore, kao i uvide ključnih institucija i partnera.

Situaciona analiza istovremeno ima i važnu funkciju u obezbjeđivanju usklađenosti budućeg strateškog dokumenta sa prioritetima Evropske unije, pravnom tekovinom EU i programskim okvirom za period nakon 2027. godine. Kroz pregled međunarodnog i nacionalnog strateškog i pravnog okvira, planiranih reformi i ključnih pokazatelja, analiza omogućava da se predmetna oblast politike sagleda u širem razvojnom i pristupnom kontekstu, uključujući doprinos pametnom, održivom i inkluzivnom rastu, ekonomskoj, socijalnoj i teritorijalnoj koheziji, kao i smanjenju razvojnih dispariteta.

Pored toga, situaciona analiza je važan alat za strukturiranje dijaloga unutar radnih grupa i sa širim krugom partnera. Njome se obezbjeđuje zajednička analitička osnova za SWOT razmatranje, validaciju nalaza i identifikaciju dugog spiska razvojnih izazova, koji će u narednim koracima biti prioritizovani. Na taj način, situaciona analiza doprinosi transparentnom, participativnom i metodološki utemeljenom procesu planiranja, u skladu sa principom partnerstva i upravljanja na više nivoa.

2 Opis prioritetnih područja unutar RG

Kod Prioritetnog područja nivo 1	Naziv Prioritetnog područja nivo 1	Kod Prioritetnog područja nivo 2	Naziv Prioritetnog područja nivo 2
12	Multisektorska podrška	12.51	EU finansijski instrumenti i budžetske garancije
		12.52	Integrirani teritorijalni alati

		12.53	Multisektorska podrška u trećim zemljama
--	--	-------	--

3 Situaciona analiza

3.1 Prioritetno područje nivo 1

Prioritetno područje **Multisektorska podrška** obuhvata intervencije usmjerene na unapređenje teritorijalnog i ekonomskog razvoja, efikasnije korišćenje finansijskih resursa i integrisano planiranje i implementaciju razvojnih politika. U okviru ovog područja, multisektorska podrška strukturirana je kroz tri komplementarna nivoa: finansijski instrumenti i budžetske garancije, integrisani teritorijalni alati i multisektorska podrška u trećim zemljama.

Jedan od ključnih elemenata ovog područja odnosi se na finansijske instrumente i budžetske garancije, čija je osnovna razvojna funkcija da odgovore na tržišne nedostatke i investicione jazove, posebno u situacijama kada privatni sektor ne obezbeđuje dovoljno kapitala, kada je finansiranje preskupo ili kada su rizici previsoki da bi se ulaganja realizovala bez javne podrške. Za razliku od bespovratnih sredstava, ovi instrumenti zasnivaju se na povratnim oblicima podrške i tržišno bližim mehanizmima, najčešće kroz zajmove, garancije, vlasnička i kvazi-vlasnička ulaganja. Njihova posebna vrijednost leži u mogućnosti ponovne upotrebe sredstava, što im daje dugoročniji razvojni efekat i veći multiplikativni potencijal javnih ulaganja. Istovremeno, mogućnost njihovog kombinovanja sa grantovima dodatno povećava njihovu razvojnu relevantnost, jer omogućava prilagođavanje složenijim investicionim potrebama, uključujući ulaganja u MSP, inovacije, energetska efikasnost, urbani razvoj, zelenu tranziciju i socijalne investicije.

Istovremeno, iskustvo Evropske unije pokazuje da je njihova primjena i dalje neravnomjerna i selektivna. Finansijski instrumenti su najrazvijeniji u oblastima sa jasnijom investicionom logikom, predvidivijim prihodima i standardizovanim proizvodima, dok su znatno manje zastupljeni u socijalnim i drugim složenijim sektorima. Podaci ukazuju da interes za njihovu primjenu postoji, ali da njihova stvarna upotreba i dalje u velikoj mjeri zavisi od institucionalnih kapaciteta, kvaliteta ex ante procjena, razvijenosti finansijskog tržišta i prisustva pouzdanih implementacionih partnera. U praksi su zajmovi i garancije najzastupljeniji i operativno najjednostavniji oblici, dok su vlasnički instrumenti znatno zahtjevniji i karakteristični za razvijene investicione ekosisteme.

U crnogorskom kontekstu, pitanje finansijskih instrumenata treba posmatrati prije svega kroz prizmu ograničenog pristupa finansiranju, nedovoljno razvijenih alternativnih izvora kapitala i potrebe za efikasnijim i održivijim korišćenjem javnih sredstava. Ograničen pristup finansijama prepoznat je kao horizontalni razvojni problem, posebno za mikro, mala i srednja preduzeća, inovativne kompanije, projekte zelene tranzicije i druge investicije koje imaju razvojni potencijal, ali otežan pristup komercijalnom finansiranju. Ovo je posebno vidljivo u oblastima podrške privredi, istraživanja i inovacija, kao i dijelu energetska ulaganja, gdje postoje jasne razvojne potrebe, ali nedostaju odgovarajući instrumenti podjele rizika, dugoročno finansiranje i razvijene tržište rizičnog i vlasničkog kapitala.

Upravo zbog toga uključivanje finansijskih instrumenata u okviru multisektorske podrške ima jasnu razvojnu i metodološku logiku. Riječ je o alatima koji po svojoj prirodi ne pripadaju samo jednoj sektorskoj politici, već funkcionišu kao horizontalni mehanizmi za efikasnije usmjeravanje razvojnih sredstava i povezivanje više razvojnih ciljeva istovremeno. U tom smislu, oni povezuju regionalni razvoj, podršku

privredi, inovacije, zelenu tranziciju i javne investicije. Njihov značaj u Crnoj Gori ne proizlazi iz postojanja već zrelog i operativnog sistema njihove primjene, već upravo iz činjenice da su investicioni jazovi identifikovani, a potreba za sofisticiranijim i dugoročnije održivim korišćenjem javnih sredstava sve izraženija. U tom smislu, multisektorska podrška ima izrazito horizontalnu ulogu u okviru CPR-a, jer omogućava povezivanje i komplementarnost intervencija u različitim sektorima, uključujući podršku privredi, istraživanju i inovacijama, energetici, infrastrukturi i urbanom razvoju.

Stoga, posebnu važnost ima i činjenica da je multisektorska podrška po svojoj prirodi zasnovana na saradnji velikog broja institucija sa različitim nadležnostima - od ekonomskog razvoja, finansija i energetike, do prostornog planiranja, socijalne politike i lokalne samouprave. Upravo takva institucionalna raznolikost predstavlja preduslov za integrisani pristup razvoju, ali istovremeno i izazov u pogledu koordinacije, usklađivanja prioriteta i efikasne implementacije mjera.

Istovremeno, analiza pokazuje da je Crna Gora još uvijek u ranoj fazi spremnosti za punu primjenu finansijskih instrumenata u logici buduće kohezijske politike. Iako postoji određena institucionalna osnova, uključujući relevantne razvojne i finansijske institucije, kao i novije garantne mehanizme, ne može se govoriti o potpuno operacionalizovanom sistemu. Još uvijek nijesu u punoj mjeri uspostavljeni elementi kao što su sistematske procjene tržišnog jaza, standardizovani modeli sprovođenja, razvijena mreža implementacionih partnera i stabilni mehanizmi kombinovanja grantova i povratne podrške. Zbog toga finansijske instrumente u Crnoj Gori prije svega treba posmatrati kao oblast pripreme i postepenog uvođenja, a ne kao već uspostavljen sistem. Njihova buduća efikasnost zavisiće od jačanja administrativnih kapaciteta, razvoja tržišnog ekosistema i preciznijeg usmjeravanja prema stvarno dokazanim potrebama.

Drugi važan segment multisektorske podrške odnosi se na integrisane teritorijalne alate. Njihova osnovna vrijednost leži u tome što omogućavaju da se razvojni problemi ne sagledavaju isključivo sektorski, već kroz teritoriju kao funkcionalnu cjelinu u kojoj se prepliću ekonomski, socijalni, infrastrukturni, klimatski i prostorni izazovi. Ovakav pristup postaje posebno važan u uslovima kada razvojni problemi nijesu "čisto sektorski", već su prostorno koncentrisani i međusobno povezani. U evropskom kontekstu, teritorijalni pristup je dobio na značaju upravo zato što se pokazalo da problemi poput urbane deprivacije, klimatske ranjivosti, demografskog pada, slabijeg pristupa uslugama i teritorijalnih nejednakosti ne mogu biti efikasno riješeni fragmentisanim sektorskim finansiranjem.

U Crnoj Gori je teritorijalna dimenzija razvoja prepoznata kao važna, ali integrisani teritorijalni alati još nijesu razvijeni kao operativna praksa. EU praksa pokazuje da uspješna primjena integrisanih teritorijalnih alata podrazumijeva postojanje teritorijalnih razvojnih strategija zasnovanih na funkcionalnim područjima, analizi razvojnih potreba, mjerljivim ciljevima i aktivnom uključivanju relevantnih partnera u planiranje i implementaciju intervencija. U tom kontekstu, Crna Gora se još uvijek nalazi u početnoj fazi uspostavljanja institucionalnih i metodoloških pretpostavki za njihovu primjenu.

Razvoj se i dalje dominantno obrađuje kroz sektorske politike, lokalne intervencije i opšti okvir regionalnog razvoja, dok integrisani teritorijalni instrumenti još nijesu uspostavljeni u punom smislu. Iako postoji određena osnova za njihov budući razvoj kroz strateški i institucionalni okvir regionalnog razvoja, prostornog planiranja i lokalnog razvoja, operativni preduslovi još nijesu dovoljno razvijeni. Posebno su izraženi izazovi u pogledu koordinacije između nivoa vlasti, neujednačenih kapaciteta lokalnih samouprava, odsustva formalnog regionalnog nivoa upravljanja i nedostatka dovoljno granularnih teritorijalnih podataka za kvalitetno oblikovanje ovakvih alata.

Za Crnu Goru je pri tome posebno važno to što teritorijalne razlike i prostorno koncentrisani razvojni problemi objektivno postoje. Razlike između sjevernog, centralnog i primorskog dijela zemlje, kao i razlike u pristupu infrastrukturi, uslugama, ekonomskim mogućnostima i fiskalnim kapacitetima lokalnog nivoa, ukazuju da teritorijalni pristup nije samo pitanje usklađivanja sa evropskim modelima, već i odgovor na unutrašnju razvojnu strukturu zemlje. U tom smislu, integrisani teritorijalni alati imaju jasnu razvojnu opravdanost, ali njihova efektivna primjena zahtijeva prethodno jačanje teritorijalnog planiranja, koordinacije između centralnog i lokalnog nivoa i sposobnosti da se investicije planiraju oko funkcionalnih teritorija, a ne samo oko sektorskih ili administrativnih granica. Takođe, izazov predstavlja i ograničena razvijenost investicionog pipeline-a i nedovoljan broj projekata sa jasno definisanim povratnim potencijalom, što je ključni preduslov za širu primjenu finansijskih instrumenata.

Ukupno posmatrano, multisektorska podrška u Crnoj Gori ima jasnu razvojnu logiku, jer odgovara na izazove koji su po svojoj prirodi horizontalni, međusobno povezani i teritorijalno diferencirani. I finansijski instrumenti i integrisani teritorijalni alati predstavljaju važne buduće mehanizme za efikasnije korišćenje javnih sredstava, bolju koordinaciju razvojnih intervencija i postepeni prelazak sa fragmentiranog sektorskog pristupa na integrisaniji model razvoja. Međutim, osnovna situacijska ocjena pokazuje da se oba segmenta još uvijek nalaze prije svega u fazi pripreme, postepenog uvođenja i institucionalnog sazrijevanja. Razvojna potreba i potencijal su jasno prisutni, ali njihova puna funkcionalnost i operativna primjena i dalje zavise od daljeg jačanja upravljačkih kapaciteta, tržišnih pretpostavki i ukupnog programskog okvira.

3.1.1 Međunarodni i EU Strateški i pravni okvir

Međunarodni i EU pravni i strateški okvir za multisektorsku podršku zasniva se na kombinaciji bilateralnih sporazuma sa Crnom Gorom, pravila za korišćenje finansijske pomoći Evropske unije i šireg okvira kohezijske i spoljne politike EU, kao i strateških dokumenata koji promovišu integrisani i teritorijalni pristup razvoju.

Na bilateralnom nivou, osnov saradnje između Evropske unije i Crne Gore predstavlja Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SAA), dok je operativni okvir za korišćenje finansijske pomoći definisan kroz Finansijski okvirni sporazum o partnerstvu (FFPA), kojim se uređuju pravila upravljanja, kontrole i institucionalne odgovornosti.

Ključni pravni osnov za pretpristupnu podršku predstavlja Uredba (EU) 2021/1529 o uspostavljanju Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA III), zajedno sa Implementacionom uredbom Komisije (EU) 2021/2236, kojom se utvrđuju posebna pravila za sprovođenje Uredbe (EU) 2021/1529. Ovim aktima definišu se ciljevi, prioriteti i modaliteti podrške, uključujući mogućnost korišćenja različitih oblika finansiranja, finansijskih instrumenata, budžetskih garancija i kombinovanja bespovratnih sredstava sa drugim oblicima podrške. U širem kontekstu, primjena finansijskih instrumenata i integrisanih pristupa dodatno je uređena kroz Uredbu (EU) 2021/1060 (Uredba o zajedničkim odredbama – CPR), uključujući relevantne odredbe o finansijskim instrumentima (npr. čl. 58, 59 i 68), kao i kroz Uredbu (EU, Euratom) 2018/1046 (Finansijska uredba), koja definiše opšta pravila za upravljanje budžetom Evropske unije i korišćenje finansijskih instrumenata. U okviru spoljnog djelovanja EU, relevantna je i Uredba (EU) 2021/947 (NDICI – Globalna Evropa), koja omogućava korišćenje finansijskih instrumenata i garancija u podršci investicijama u partnerskim zemljama.

Strateški okvir multisektorske i teritorijalne dimenzije razvoja oblikovan je kroz Teritorijalnu agendu 2030, Novu Lajpcišku povelju o održivim evropskim gradovima (2020) i Urbanu agendu za Evropsku uniju

(Amsterdamski pakt), koji promovišu integrisani, teritorijalno zasnovan pristup razvoju i povezivanje ekonomskih, socijalnih, infrastrukturnih i ekoloških politika. Ovaj pristup dodatno je operacionalizovan kroz koheziju politiku EU, uključujući instrumente integrisanog teritorijalnog razvoja iz Uredbe (EU) 2021/1060, kao i obavezu da se najmanje 8% sredstava Evropskog fonda za regionalni razvoj na nacionalnom nivou usmjeri na održivi urbani razvoj u skladu sa Uredbom (EU) 2021/1058 o Evropskom fondu za regionalni razvoj i Kohezionom fondu.

Prema prijedlogu regulatornog i budžetskog okvira za period 2028–2034, kohezijska politika ostaje jedan od važnih instrumenata podrške ekonomskom, socijalnom i teritorijalnom razvoju, uz naglašeniju ulogu nacionalnih i regionalnih partnerskih planova i veću fleksibilnost u programiranju investicija i reformi. Imajući u vidu da je riječ o prijedlogu koji je predmet daljih pregovora između institucija EU, konačni obim i modaliteti primjene teritorijalnih i urbanih pristupa biće definisani tek po usvajanju relevantnog zakonodavnog paketa.

Pored zakonodavnog i strateškog okvira, važnu ulogu imaju i prateći analitički i operativni izvori koji podržavaju implementaciju ovih instrumenata. To uključuje materijale fi-compass, posebno u dijelu kombinovanja finansijskih instrumenata i bespovratnih sredstava i njihove primjene u okviru različitih fondova (uključujući ESF+), kao i analitičke materijale Zajedničkog istraživačkog centra (engl. „Joint Research Centre – JRC“) o urbanim strategijama i teritorijalnom razvoju. Dodatni uvid u pravac razvoja kohezijske politike pružaju i zvanični materijali Evropske komisije o zakonodavnom paketu za period 2021–2027, kao i primjeri programiranja u državama članicama kroz partnerske sporazume.

Ukupno posmatrano, ovaj okvir pokazuje da multisektorska podrška u EU obuhvata kombinaciju finansijskih instrumenata, bespovratnih sredstava i teritorijalnih pristupa, uz naglasak na integraciji politika, efikasnijem korišćenju javnih sredstava i mobilizaciji privatnog kapitala. Za Crnu Goru, ovaj okvir predstavlja referentni model buduće kohezijske politike, ali i ukazuje na potrebu postepenog razvoja institucionalnih i tržišnih kapaciteta za njegovu punu primjenu.

3.1.2 Crnogorski strateški i pravni okvir

Crnogorski strateški i pravni okvir za multisektorsku podršku zasniva se na zakonodavnim i institucionalnim rješenjima koja uređuju upravljanje sredstvima Evropske unije, javnim finansijama i sprovođenje razvojnih intervencija, uključujući primjenu finansijskih instrumenata i teritorijalnih pristupa. Ovaj okvir je u velikoj mjeri oblikovan procesom pristupanja Evropskoj uniji i postepenim usklađivanjem sa pravilima kohezijske politike i sistema upravljanja fondovima EU.

Osnov za implementaciju pretpristupne pomoći definisan je Uredbom (EU) 2021/1529 o uspostavljanju Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA III), Zakonom o ratifikaciji Finansijskog okvirnog sporazuma o partnerstvu (FFPA), kao i finansijskim sporazumima za sprovođenje IPA III programa i relevantnim sektorskim sporazumima, uključujući sektorske sporazume za sprovođenje programa IPARD III i drugih programa finansiranih iz Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA III). Ovaj okvir dodatno je razrađen kroz Uredbu o bližem načinu organizacije indirektnog upravljanja za sprovođenje finansijske pomoći Evropske unije u okviru Instrumenta pretpristupne podrške (IPA III), kojom se definišu nadležnosti i uloge institucija uključenih u sistem upravljanja i kontrole.

U dijelu koji se odnosi na finansijsko upravljanje, ključni okvir čine Zakon o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, Zakon o upravljanju, unutrašnjoj kontroli i unutrašnjoj reviziji u javnom sektoru, Zakon o reviziji sredstava iz fondova Evropske unije i Zakon o Državnoj revizorskoj instituciji, kojima se uređuju sistem finansijskog upravljanja i kontrole, revizija i nadzor nad korišćenjem javnih sredstava i sredstava Evropske unije.

Institucionalni okvir dodatno je definisan kroz Zakon o državnoj upravi i Uredbu o organizaciji i načinu rada državne uprave, kao i kroz odluke o uspostavljanju struktura za upravljanje pretpripravnim fondovima Evropske unije.

Dodatno, okvir za unapređenje pristupa finansiranju i razvoj investicionih mehanizama dopunjen je Zakonom o Razvojnoj banci Crne Gore, Zakonom o Kreditno-garantnom fondu Crne Gore, Zakonom o tržištu kapitala, Zakonom o alternativnim investicionim fondovima, Zakonom o otvorenim investicionim fondovima sa javnom ponudom, Zakonom o kreditnim institucijama i drugim propisima koji uređuju razvoj finansijskih instrumenata. Institucionalni okvir obuhvata Razvojnu banku Crne Gore AD, Kreditno-garantni fond Crne Gore, Fond za inovacije Crne Gore i Fond za zaštitu životne sredine (Eko-fond), koji predstavljaju ključne nacionalne mehanizme za finansiranje razvoja, podršku konkurentnosti privrede, inovacijama, zelenoj i digitalnoj tranziciji i ravnomjernijem regionalnom razvoju.

Za teritorijalni razvoj i regionalno usmjeravanje intervencija značajan okvir obezbjeđuju Zakon o regionalnom razvoju i Strategija regionalnog razvoja Crne Gore 2023–2027, koji uređuju planiranje razvoja na lokalnom i regionalnom nivou i predstavljaju osnov za postepeno uvođenje integrisanih teritorijalnih pristupa. Ovi dokumenti posebno ukazuju na izazove neravnomjernog regionalnog razvoja i izraženih teritorijalnih dispariteta između različitih djelova Crne Gore, naročito u pogledu ekonomskih pokazatelja, dostupnosti infrastrukture i usluga, investicionih kapaciteta i administrativne spremnosti lokalnog nivoa, kao i neujednačenih fiskalnih kapaciteta jedinica lokalne samouprave. Poseban izazov predstavljaju ograničeni kapaciteti manjih i ruralnih opština za pripremu i sprovođenje složenijih međupostupinskih i integrisanih projekata, što otežava razvoj funkcionalnih teritorijalnih partnerstava i efikasnije korišćenje dostupnih izvora finansiranja.

Dodatni strateški, programski i reformski okvir čine Strategija razvoja mikro, malih i srednjih preduzeća Crne Gore 2023–2026, Strategija digitalne transformacije Crne Gore 2022–2026, Industrijska politika Crne Gore 2024–2028, Program ekonomskih reformi Crne Gore 2025–2027, Reformska agenda Crne Gore 2024–2027 i Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine. Ovi dokumenti definišu razvojne prioritete u oblastima konkurentnosti, inovacija, digitalizacije, održivog razvoja, ekonomskog upravljanja i teritorijalne kohezije, te predstavljaju važan okvir za planiranje i sprovođenje razvojnih intervencija. U dijelu koji se odnosi na teritorijalni razvoj i saradnju, relevantni su i sporazumi u okviru programa prekogranične saradnje, koji doprinose primjeni teritorijalnih pristupa, jačanju regionalne saradnje i razvoju funkcionalnih teritorijalnih partnerstava.

U oblasti inovacija, ključni strateški i normativni okvir čine Zakon o inovacionoj djelatnosti, Strategija pametne specijalizacije (S3) Crne Gore 2026–2031 sa Akcionim planom za period 2026–2027. godine, kao krovni strateški dokument za usmjeravanje ulaganja u istraživanje, razvoj i inovacije, te Program za nauku i inovacije 2026–2030. Ovi dokumenti definišu prioritete u oblastima istraživanja, razvoja i primjene inovacija, transfera znanja, digitalne i zelene tranzicije, kao i jačanja konkurentnosti privrede i nacionalnog inovacionog sistema. Fond za inovacije Crne Gore predstavlja ključni institucionalni mehanizam za finansijsku i stručnu podršku inovacionim projektima, tehnološkom razvoju, komercijalizaciji rezultata istraživanja, transferu znanja i jačanju saradnje između nauke i privrede. Strategija pametne specijalizacije posebno identifikuje prioritete oblasti razvoja i usmjerava javne i privatne investicije ka sektorima sa najvećim potencijalom za održivi rast, inovacije i povećanje dodate vrijednosti.

Operativni aspekt implementacije dodatno je definisan kroz finansijske sporazume za sprovođenje IPA III programa, uključujući Finansijski sporazum za Višegodišnji program za Crnu Goru 2025–2027, kojim se

utvrđuju prioritetne oblasti podrške, modaliteti implementacije i okvir za finansiranje konkretnih intervencija, uključujući mogućnost primjene različitih oblika finansiranja i njihove kombinacije.

Ukupno posmatrano, crnogorski strateški i pravni okvir za multisektorsku podršku predstavlja osnovu za postepeno uvođenje finansijskih instrumenata i integrisanih teritorijalnih pristupa u skladu sa politikama i praksama Evropske unije. Istovremeno, ukazuje na potrebu daljeg jačanja institucionalnih kapaciteta, međuinstitucionalne koordinacije i mehanizama sprovođenja kako bi se obezbijedilo efikasno korišćenje raspoloživih finansijskih resursa i ostvarivanje dugoročnih razvojnih ciljeva.

3.1.3 Planirane i trenutne reforme i investicije

Planirane i tekuće reforme u ovom prioritetnom području proizlaze iz Programa ekonomskih reformi i Reformske agende 2024–2027, koje su međusobno usklađene i usmjerene na unapređenje poslovnog okruženja, jačanje konkurentnosti privrede i unapređenje investicionog i regulatornog okvira.

U okviru Reformske agende, reforme u oblasti poslovnog okruženja i razvoja privatnog sektora usmjerene su na unapređenje regulatornog okvira, jačanje tržišnih uslova i stvaranje stabilnog investicionog ambijenta. U tom kontekstu, Reforma 1.1.1 - Reforma upravljanja preduzećima u vlasništvu države doprinosi unapređenju efikasnosti i transparentnosti u upravljanju javnim resursima, dok Reforma 1.1.2 - Revizija procesa javnih nabavki i politike državne pomoći ima za cilj usklađivanje sa pravilima Evropske unije i unapređenje tržišne konkurencije. Reforma 1.1.3 - Uklanjanje regulatornih barijera i olakšavanje poslovanja usmjerena je na smanjenje administrativnog opterećenja i unapređenje uslova poslovanja, dok Reforma 1.1.4 - Poboljšanje elektronskog katastra i prostornog planiranja doprinosi sigurnosti investicija i efikasnijem korišćenju prostora. Dodatno, Reforma 1.1.5 - Unapređenje rada inspeksijskih službi usmjerena je na jačanje efikasnosti nadzora, smanjenje neformalne ekonomije i unapređenje primjene propisa u praksi. U dijelu koji se odnosi na inovacije, Reforma 1.2.2 - Razvoj ekosistema istraživanja i inovacija usmjerena je na jačanje kapaciteta za razvoj inovacija i konkurentnosti privrede.

Reformska agenda dodatno naglašava unapređenje poslovnog okruženja kroz omogućavanje lakšeg pristupa finansijskim sredstvima za kompanije, kao i razvoj odgovarajućeg finansijskog okvira koji obezbjeđuje dostupnost različitih modela finansiranja i njihovo prilagođavanje potrebama privrede. U tom kontekstu, poseban akcenat stavljen je na unapređenje regulatornog okruženja, smanjenje administrativnog opterećenja za kompanije i formalizaciju neformalne ekonomije, što predstavlja važan preduslov za podsticanje investicija i razvoja privatnog sektora.

Program ekonomskih reformi predstavlja komplementaran okvir koji podržava sprovođenje ovih reformi, uz fokus na unapređenje poslovnog ambijenta i jačanje konkurentnosti, čime se obezbjeđuje kontinuitet između reformskih prioriteta i njihove implementacije.

Posmatrano u cjelini, reformski okvir ukazuje na usmjerenost ka stvaranju stabilnog i predvidivog poslovnog okruženja, unapređenju investicionih uslova i jačanju konkurentnosti privrede, uz paralelno unapređenje regulatornog i prostornog planiranja. Takav pristup omogućava povezivanje reformskih i investicionih intervencija, kao i primjenu finansijskih instrumenata i teritorijalnih mehanizama u skladu sa razvojnim potrebama i institucionalnim kapacitetima.

3.2 Ključni indikatori

Indikator	CG vrijednost	EU-27 vrijednost	Godina	Izvor

Krediti sektoru (% BDP)	privatnom	45,3	74,3	2024	World Bank
----------------------------	-----------	------	------	------	------------

3.3 Tematske cjeline

Tematske cjeline definisane su na osnovu dominantnih intervencionih polja koja se odnose na primjenu finansijskih instrumenata i budžetskih garancija, kao i na integrisane teritorijalne pristupe razvoju. Njihov izbor zasniva se na potrebi da se podrška privredi kroz finansijske mehanizme poveže sa teritorijalnim planiranjem i lokalnim razvojnim potencijalima, uz istovremeno jačanje kapaciteta za implementaciju.

Tematske cjeline su strukturirane tako da obuhvate ključne segmente: pristup finansiranju, razvoj konkretnih finansijskih instrumenata i investicionih mehanizama, teritorijalno usmjeravanje podrške, kao i institucionalni okvir za njihovu primjenu.

Kod tematske cjeline	Naziv tematske cjeline
[PA2]12.1	Finansijski instrumenti i garantne šeme za podršku privredi
[PA2]12.2	Investiciona podrška i kombinovani modeli finansiranja
[PA2]12.3	Integrisani teritorijalni razvoj i lokalne razvojne strategije
[PA2]12.4	I Institucionalni, regulatorni i implementacioni okvir multisektorskih intervencija

[PA2]12.1 Finansijski instrumenti i garantne šeme za podršku privredi ova tematska cjelina obuhvata pitanja pristupa finansiranju za mikro, mala i srednja preduzeća, inovativne kompanije i druge subjekte sa razvojnim potencijalom, sa posebnim fokusom na zajmove, garancije i druge oblike podjele rizika. Njen cilj je da odgovori na prepoznate tržišne nedostatke i investicione jazove, posebno u dijelu gdje komercijalno finansiranje nije dovoljno dostupno ili prilagođeno potrebama privrede.

[PA2]12.2 Investiciona podrška i kombinovani modeli finansiranja ova cjelina odnosi se na razvoj investicionih mehanizama koji omogućavaju kombinovanje bespovratne i povratne podrške, u skladu sa složenijim razvojnim potrebama. Obuhvata mogućnosti povezivanja grantova, finansijskih instrumenata, tehničke pomoći i drugih oblika podrške radi jačanja investicione aktivnosti, mobilizacije privatnog kapitala i povećanja efekta javnih sredstava.

[PA2]12.3 Integrisani teritorijalni razvoj i lokalne razvojne strategije ova tematska cjelina fokusira se na teritorijalno usmjeravanje razvojnih intervencija kroz integrisane pristupe, lokalne razvojne strategije i mehanizme zasnovane na funkcionalnim teritorijama. Njen cilj je da omogući bolje povezivanje ekonomskih, socijalnih, infrastrukturnih i prostornih dimenzija razvoja, posebno u kontekstu regionalnih razlika i potreba lokalnog nivoa.

[PA2]12.4 Institucionalni okvir i koordinacija multisektorskih intervencija ova cjelina obuhvata uslove potrebne za efektivnu primjenu finansijskih instrumenata i teritorijalnih mehanizama, uključujući regulatorni okvir, institucionalne nadležnosti, koordinaciju između aktera i jačanje administrativnih kapaciteta. Poseban fokus stavlja se na razvoj implementacionog ekosistema, unapređenje procedura i uspostavljanje održivih modela sprovođenja multisektorskih intervencija.

Napomena:

Pored navedenih tematskih cjelina, određeni aspekti multisektorske podrške mogu uključivati i aktivnosti u kontekstu međunarodne saradnje i djelovanja u trećim zemljama, posebno u dijelu razmjene iskustava, prenosa znanja i jačanja institucionalnih kapaciteta. Ove aktivnosti imaju dopunski karakter i prvenstveno su usmjerene na unapređenje primjene finansijskih i teritorijalnih mehanizama kroz saradnju sa relevantnim međunarodnim partnerima.

3.4 Lista razvojnih izazova

Broj	Kod	Naziv razvojnog izazova	Obrazloženje
01	PA12-01	Ograničen pristup finansijskim sredstvima za privredu	Privreda se suočava sa ograničenim pristupom finansiranju usljed zahtjeva finansijskog tržišta i strukture dostupnih izvora finansiranja, što utiče na obim investicionih aktivnosti.
02	PA12-02	Nedovoljna dostupnost i diverzifikacija finansijskih instrumenata	Ponuda finansijskih instrumenata i modela finansiranja nije dovoljno diverzifikovana u odnosu na potrebe privrede, posebno u dijelu vlasničkog kapitala, rizičnog finansiranja, zelenih i digitalnih investicija, što ograničava njihovu širu primjenu i mobilizaciju privatnog kapitala.
03	PA12-03	Nedovoljno razvijen sistem identifikacije tržišnih nedostataka (market gap)	Primjena finansijskih instrumenata nije u dovoljnoj mjeri zasnovana na sistematskim procjenama tržišnog jaza, investicionih potreba i razvojnih potencijala, što otežava precizno usmjeravanje podrške prema segmentima sa ograničenim pristupom finansiranju.
04	PA12-04	Visoka zavisnost od eksternih izvora finansiranja	Finansiranje razvojnih intervencija u značajnoj mjeri zavisi od sredstava Evropske unije i međunarodnih finansijskih institucija, dok su domaći izvori finansiranja i tržišni instrumenti i dalje ograničeno razvijeni.
05	PA12-05	Nedovoljno razvijeni modeli kombinovanja različitih izvora finansiranja	Praksa kombinovanja bespovratnih sredstava i drugih oblika finansiranja nije u dovoljnoj mjeri razvijena, što utiče na obim i strukturu investicija.
06	PA12-06	Ograničeni kapaciteti za pripremu i realizaciju investicionih projekata	Priprema investicionih projekata zahtijeva koordinaciju više aktera i odgovarajuće tehničke kapacitete, što može uticati na njihovu spremnost za finansiranje i realizaciju.
07	PA12-07	Nedovoljno razvijen investicioni pipeline (zrelost projekata)	Postoji ograničen broj projekata sa jasnim finansijskim, tehničkim i operativnim modelima, što otežava primjenu finansijskih instrumenata, kombinovanje izvora finansiranja i realizaciju investicija sa povratnim potencijalom. Poseban izazov predstavlja ograničena dostupnost finansijske i stručne podrške za pripremu tehničke dokumentacije, studija izvodljivosti i cost-benefit analiza u manje razvijenim i ruralnim opštinama, što utiče na njihovu sposobnost da razviju projekte spremne za finansiranje iz EU i drugih razvojnih izvora.
08	PA12-08	Nedovoljna integracija teritorijalne dimenzije u razvojne politike	Razvojne intervencije nijesu uvijek dovoljno usklađene sa specifičnostima lokalnih i regionalnih područja i njihovim ekonomskim potencijalima. Dominantno sektorski pristup i nedovoljna integracija teritorijalne dimenzije razvoja ograničavaju povezivanje ekonomskih, socijalnih, infrastrukturnih i ekoloških razvojnih prioriteta.
09	PA12-09	Ograničeni kapaciteti za planiranje i implementaciju integrisanih teritorijalnih intervencija na lokalnom nivou	Ograničeni administrativni, tehnički i finansijski kapaciteti posebno dolaze do izražaja kod pripreme složenijih međuopštinskih i integrisanih projekata, koji zahtijevaju koordinaciju više lokalnih samouprava, izradu tehničke dokumentacije, procjenu izvodljivosti i kombinovanje različitih izvora finansiranja. Ograničenja su posebno izražena u manjim i ruralnim opštinama, što otežava razvoj funkcionalnih teritorijalnih partnerstava, pripremu zajedničkih projekata i efikasno korišćenje integrisanih teritorijalnih instrumenata i dostupnih razvojnih fondova.
10	PA12-10	Nedovoljna uključenost socio-ekonomskih partnera	Poslovne asocijacije, komore, sindikati i organizacije civilnog društva nijesu u potpunosti uključeni u planiranje i implementaciju razvojnih intervencija.
11	PA12-11	Izraženi teritorijalni razvojni dispariteti	Razlike u stepenu razvijenosti, investicionim kapacitetima, dostupnosti razvojnih instrumenata, javnih usluga, nivou digitalne transformacije i administrativnim mogućnostima između Sjevernog, Središnjeg i Primorskog regiona, kao i između jedinica lokalne samouprave, utiču na neravnomjernu realizaciju razvojnih intervencija i ograničavaju primjenu integrisanih teritorijalnih pristupa.

12	PA12-12	Nedovoljno razvijeni teritorijalni razvojni modeli zasnovani na funkcionalnim područjima	Planiranje razvoja i dalje se dominantno zasniva na administrativnim granicama, dok su pristupi zasnovani na funkcionalnim područjima, međuopštinskoj saradnji i integriranim teritorijalnim strategijama još uvijek nedovoljno razvijeni. Nedostaju i sistemski podsticaji za razvoj međuopštinskih integriranih projekata, posebno u sjevernom regionu, koji bi omogućili zajedničko planiranje, efikasnije korišćenje resursa i zajednički pristup dostupnim izvorima finansiranja za razvoj turizma, poljoprivrede i drugih lokalnih razvojnih potencijala.
13	PA12-13	Ograničena integracija rodne perspektive u regionalni i ekonomski razvoj	Rodna dimenzija nije u dovoljnoj mjeri integrirana u planiranje i sprovođenje razvojnih intervencija, dok je dostupnost specijalizovanih finansijskih i nefinansijskih instrumenata podrške za žene preduzetnice i dalje ograničena, posebno u manje razvijenim područjima.
14	PA12-14	Potreba za unapređenjem koordinacije između institucija	Uključivanje većeg broja institucija u planiranje i sprovođenje intervencija zahtijeva dodatno jačanje mehanizama koordinacije i bolje usklađivanje sektorskih politika sa ciljevima uravnoteženog regionalnog razvoja i teritorijalne kohezije.
15	PA12-15	Složenost institucionalnog okvira za sprovođenje intervencija	Višestojni institucionalni okvir može uticati na efikasnost implementacije i zahtijeva jasno definisane uloge i procedure.
16	PA12-16	Potreba za jačanjem saradnje između nacionalnog i lokalnog nivoa	Manje lokalne samouprave često nemaju dovoljne institucionalne, tehničke i finansijske kapacitete za samostalnu pripremu i sprovođenje kompleksnih razvojnih projekata, zbog čega je potrebna snažnija podrška centralnog nivoa u planiranju, pripremi dokumentacije i koordinaciji potencijalnih izvora finansiranja.
17	PA12-17	Nedovoljno razvijeni kapaciteti za implementaciju finansijskih instrumenata	Ograničeno prisustvo specijalizovanih finansijskih posrednika i implementacionih partnera otežava razvoj i sprovođenje složenijih finansijskih instrumenata
18	PA12-18	Ograničena raspoloživost podataka i analitičkih alata za teritorijalno planiranje i evaluaciju	Postojeći sistem podataka i analitičkih alata nije dovoljno razvijen za kvalitetno planiranje, praćenje i evaluaciju teritorijalno usmjerenih intervencija, što otežava donošenje odluka zasnovanih na dokazima.

4 SWOT

S-W-O-T	IZJAVA	Povezani izazovi
SNAGE	EU integracioni proces kao okvir za reforme i institucionalno jačanje	PA12-16
	Početna iskustva u međunarodnim finansijskim i razvojnim programima	PA12-17
	Postojanje ministarstva nadležnog za regionalni razvoj	PA12-13
	Postojanje osnovnog institucionalnog i finansijskog okvira za razvoj i primjenu finansijskih instrumenata (Razvojna banka Crne Gore, Kreditno-garantni fond, Fond za inovacije i Eko-fond).	PA12-01, PA12-02, PA12-03
	Postojanje razvojnih institucija sa iskustvom u sprovođenju programa finansijske podrške privredi i razvoju.	PA12-01
	Prepoznat značaj pristupa finansijama i FI u strateškim dokumentima	PA12-01
	Rast startup i inovacionog ekosistema (ICT, emerging sektor)	PA12-14
	Uspostavljen strateški i institucionalni okvir za regionalni razvoj i teritorijalnu koheziju.	PA12-08, PA12-11, PA12-12
SLABOSTI	Dominantno sektorski pristup i nedovoljna integracija teritorijalne dimenzije razvoja, uključujući ograničenu primjenu funkcionalnih teritorijalnih pristupa i međuopštinske saradnje	PA12-08, PA12-11, PA12-12
	Izraženi regionalni i teritorijalni dispariteti u stepenu razvijenosti, investicionim kapacitetima, dostupnosti razvojnih instrumenata i nivou digitalne transformacije između regiona i jedinica lokalne samouprave	PA12-08, PA12-11, PA12-12
	Nedovoljna integracija rodne perspektive u razvojne politike i ograničena dostupnost specijalizovanih finansijskih i nefinansijskih instrumenata podrške za žene preduzetnice, posebno u manje razvijenim regionima	PA12-01, PA12-02, PA12-03
	Nedovoljna usklađenost sektorskih politika sa ciljevima uravnoteženog regionalnog razvoja i teritorijalne kohezije.	PA12-08, PA12-11, PA12-12
	Nedovoljno razvijen i operativan sistem finansijskih instrumenata (nema fonda fondova, standardizovanih modela, ex-ante analiza)	PA12-01, PA12-02, PA12-03
	Nedovoljno razvijen investicioni pipeline i nizak nivo zrelosti projekata	PA12-06, PA12-07

	Nedovoljno razvijen sistem identifikacije tržišnog jaza (market gap)	PA12-01, PA12-02, PA12-03
	Nedovoljno razvijen sistem kvalitetnih podataka i analitičkih alata za planiranje, praćenje i evaluaciju intervencija	PA12-18
	Nedovoljno razvijeni administrativni kapaciteti za pripremu projekata i tehničke dokumentacije.	PA12-06
	Ograničen investicioni kapacitet i spremnost privatnog sektora za korišćenje složenijih finansijskih instrumenata.	PA12-01, PA12-02, PA12-03
	Ograničena dubina domaćeg tržišta kapitala i slaba integracija u međunarodne investicione tokove	PA12-06
	Ograničena primjena finansijskih instrumenata za podršku zelenoj i digitalnoj tranziciji i infrastrukturnim ulaganjima.	PA12-01, PA12-02, PA12-03
	Ograničena primjena funkcionalnih teritorijalnih pristupa i međuopštinskih razvojnih partnerstava.	PA12-08, PA12-11, PA12-12
	Ograničena razvijenost funkcionalnih teritorijalnih partnerstava i mehanizama međuopštinske i prekogranične saradnje.	PA12-08, PA12-11, PA12-12
	Ograničeni administrativni i tehnički kapaciteti za implementaciju FI i ITI	PA12-09
	Ograničeni kapaciteti i finansijski resursi za pripremu Integrisanih opštinskih razvojnih planova i Integrisanih teritorijalnih razvojnih planova	PA12-08, PA12-11, PA12-12
	Ograničeno uključivanje socio-ekonomskih partnera	PA12-10
	Slabo razvijen tržišni finansijski ekosistem (venture capital, equity, alternativni izvori finansiranja)	PA12-04
	Teritorijalni alati (ITI, CLLD) nijesu operativno uspostavljeni	PA12-08, PA12-11, PA12-12
	Visoka zavisnost od eksternih izvora finansiranja (globalni aspekt)	PA12-01, PA12-02, PA12-03
PRILIKE	Dalji razvoj kombinovanja grantova i finansijskih instrumenata (blending), uključujući specijalizovane proizvode za MSP, inovacije i zelenu tranziciju, u cilju povećanja efikasnosti javnih ulaganja	PA12-01, PA12-02, PA12-03
	Dostupnost EU fondova za podršku pripremi planova	PA12-06
	Integracija u EU finansijski i investicioni prostor	PA12-07, PA12-01
	Integrisani opštinski razvojni planovi i Integrisani teritorijalni razvojni planovi mogu obuhvatiti aktivnosti prihvatljive za finansiranje i kroz Zajedničku poljoprivrednu politiku (CAP – ruralni razvoj) i kroz Koheziju politiku	PA12-08, PA12-11, PA12-12
	Jačanje ekonomskog osnaživanja žena kroz razvoj specijalizovanih finansijskih i nefinansijskih instrumenata podrške preduzetništvu i inovacijama.	PA12-01, PA12-02, PA12-03
	Jačanje multilevel governance i partnerstava (EU standard)	PA12-16
	Mogućnost kombinovanja bespovratnih sredstava i finansijskih instrumenata	PA12-01, PA12-02, PA12-03
	Mogućnost saradnje između opština koje se suočavaju sa zajedničkim izazovima i razvojnim potencijalima (potencijalno na osnovu Prostornog plana), te zajedničke pripreme Integrisanih teritorijalnih razvojnih planova do 2028. godine, uz podršku resornog ministarstva i Zajednice opština	PA12-08, PA12-11, PA12-12
	Podrška međunarodnih finansijskih institucija (EBRD, EIB, EU fondovi)	PA12-04
	Postepeni razvoj tržišta kapitala i venture capital ekosistema	PA12-02
	Proces pristupanja EU kao okvir za reforme i jačanje institucionalnih kapaciteta	PA12-16
	Rast interesovanja investitora za region (EU integracija, emerging market pozicija CG)	PA12-03
	Razvoj i primjena inovativnih finansijskih instrumenata, tržišta kapitala i venture capital ekosistema.	PA12-01, PA12-02, PA12-03
	Razvoj teritorijalnog pristupa (ITI, place-based policy, urban development)	PA12-08, PA12-11, PA12-12
	Zelena i digitalna tranzicija (EU Green Deal, globalni investicioni trendovi)	PA12-06
PRIJETNJE	Globalna finansijska nestabilnost i rast kamatnih stopa	PA12-17
	Klimatski rizici i povećana ranjivost investicija	PA12-02
	Nedostatak kvalitetnih podataka za planiranje i teritorijalne analize	PA12-08, PA12-11, PA12-12
	Nedovoljna bankabilnost projekata (posebno infrastruktura, energetika)	PA12-06
	Nedovoljno uključivanje privatnog sektora u složenije finansijske modele	PA12-17, PA12-02

Odliv mozgova i ograničen ljudski kapital za razvoj projekata	PA12-02
Ograničen fiskalni prostor za zaduživanje i korišćenje kreditnih sredstava	PA12-01
Ograničena apsorpcija složenih instrumenata (FI, ITI) zbog institucionalne nespremnosti	PA12-17
Oslonjenost na bankarski sektor i ograničena diverzifikacija izvora finansiranja	PA12-01, PA12-02, PA12-03
Pojačana globalna konkurencija za kapital i investicije	PA12-02
Produbljivanje regionalnih razvojnih dispariteta usljed neujednačenih investicionih i administrativnih kapaciteta jedinica lokalne samouprave.	PA12-08, PA12-11, PA12-12
Rizik da funkcionalni teritorijalni pristupi i integrisani teritorijalni alati ne budu pravovremeno operacionalizovani zbog ograničenih institucionalnih i administrativnih kapaciteta.	PA12-08, PA12-11, PA12-12
Rizik formalnog preuzimanja EU modela bez stvarne implementacije	PA12-17
Rizik institucionalne i teritorijalne fragmentacije usljed nedovoljne koordinacije između nivoa vlasti i sektorskih politika.	PA12-08, PA12-11, PA12-12
Rizik nedovoljne apsorpcije EU sredstava zbog ograničenih kapaciteta	PA12-05
Složenost EU pravila i procedura, koja može dodatno opteretiti administrativne kapacitete i usporiti implementaciju	PA12-15

5 Lista referenci

- Zakon o ratifikaciji Finansijskog okvirnog sporazuma o partnerstvu (FFPA)
- Uredba (EU) 2021/1529 o uspostavljanju Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA III) usvojena 15. septembra 2021;
- Okvirni finansijski sporazum o partnerstvu između Evropske komisije i Crne Gore o konkretnim aranžmanima za sprovođenje finansijske pomoći Unije Crnoj Gori u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA III) i Zakona o ratifikaciji Okvirnog finansijskog sporazuma o partnerstvu potpisanog 10. oktobra 2022. godine ("Službeni list Crne Gore – Međunarodni ugovori" broj 6/2022
- Zakon o budžetu i fiskalnoj odgovornosti ("Službeni list Crne Gore", br. 020/14 011/25)
- Zakon o upravljanju, unutrašnjoj kontroli i unutrašnjoj reviziji u javnom sektoru (Sl. list CG, br. 89/25)
- Zakon o reviziji sredstava iz fondova Evropske unije (Sl. list CG, br. 14/12, 54/16, 37/17 i 70/17)
- Zakon o Državnoj revizorskoj instituciji (Sl. list RCG, br. 28/04, 27/06 i 78/06; Sl. list CG, br. 17/07, 73/10, 40/11, 31/14 i 70/17)
- Zakon o državnoj upravi (Sl. list CG, br. 78/18, 70/21 i 52/22)
- Uredba o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list CG, br. 98/23, 102/23, 113/23, 71/24, 72/24, 90/24, 93/24, 104/24, 117/24, 39/25, 97/25, 148/25, 164/25, 27/26 i 62/26)
- Zakon o Razvojnoj banci Crne Gore (Sl. list CG, br. 99/24 i 140/25)
- Zakon o Kreditno-garantnom fondu Crne Gore (Sl. list CG, br. 89/25)
- Zakon o tržištu kapitala (Sl. list CG, br. 16/26)
- Zakon o alternativnim investicionim fondovima (Sl. list CG, br. 24/25, 117/25 i 14/26)
- Zakon o otvorenim investicionim fondovima sa javnom ponudom (Sl. list CG, br. 23/25, 117/25 i 14/26)
- Zakon o kreditnim institucijama (Sl. list CG, br. 72/19, 82/20, 8/21, 24/25 i 14/26)
- Zakon o regionalnom razvoju (Sl. list CG, br. 20/11, 26/11, 20/15 i 47/19)
- Zakon o inovacionoj djelatnosti (Sl. list CG, br. 82/20 i 53/25)
- Strateški i programski okvir
- Strategija regionalnog razvoja Crne Gore 2023–2027 – [link](#)
- Strategija razvoja mikro, malih i srednjih preduzeća u Crnoj Gori 2023–2026 – [link](#)
- Strategija digitalne transformacije Crne Gore 2022–2026 – [link](#)
- Industrijska politika Crne Gore 2024–2028 – [link](#)

- Program za nauku i inovacije Crne Gore 2026–2030 – [link](#)
- Program ekonomskih reformi Crne Gore 2025–2027 – [link](#)
- Reformska agenda Crne Gore 2024–2027 – [link](#)
- Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine – [link](#)
- Strategija pametne specijalizacije Crne Gore 2026–2031 – [link](#)
- Programi teritorijalne i prekogranične saradnje IPA III 2021–2027 – [Programi IPA III teritorijalne saradnje](#)
- Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Crne Gore
[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22010A0429\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22010A0429(01))
- Finansijski okvirni sporazum o partnerstvu između Evropske komisije i Vlade Crne Gore o posebnim aranžmanima za sprovođenje finansijske pomoći Unije Crnoj Gori u okviru Instrumenta pretpriprustupne pomoći (IPA III)
<https://www.gov.me/dokumenta/6a2f1d3e-0db8-4d4c-a6e5-f0f38df5d5e6>
- Uredba (EU) 2021/1529 Evropskog parlamenta i Savjeta od 15. septembra 2021. o uspostavljanju Instrumenta pretpriprustupne pomoći (IPA III)
<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1529/oj>
- Implementaciona Uredba Komisije za sprovođenje (EU) 2021/2236 od 15. decembra 2021. o utvrđivanju posebnih pravila za sprovođenje Uredbe (EU) 2021/1529
https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2021/2236/oj
- Uredba (EU) 2021/1060 o utvrđivanju zajedničkih odredbi za EFRR, ESF+, Kohezioni fond, Fond za pravednu tranziciju i EFPRA (Uredba o zajedničkim odredbama – CPR)
<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1060/oj>
- Uredba (EU, Euratom) 2018/1046 o finansijskim pravilima koja se primjenjuju na opšti budžet Unije (Finansijska uredba)
<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/1046/oj>
- Uredba (EU) 2021/947 o uspostavljanju Instrumenta za susjedstvo, razvoj i međunarodnu saradnju – Globalna Evropa (NDICI – Global Europe)
<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/947/oj>
- **Strateški dokumenti**
- Teritorijalna agenda 2030 <https://territorialagenda.eu/>
- Nova Lajpciška povelja – Transformativna moć gradova za opšte dobro (2020)
https://territorialagenda.eu/wp-content/uploads/2021/01/2020_New_Leipzig_Charter.pdf
- Urbana agenda za Evropsku uniju (Amsterdamski pakt)
<https://futurium.ec.europa.eu/en/urban-agenda>
- **Fondovi i kohezioni politika**
- Evropski fond za regionalni razvoj (EFRR)
https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/erdf_en
- Evropski socijalni fond plus (ESF+)
<https://ec.europa.eu/european-social-fund-plus>
- **Analitički i operativni izvori**
- Evropska komisija – Zakonodavni paket kohezione politike 2021–2027
https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/how/improving-investment
- Zajednički istraživački centar (JRC) – Teritorijalni i urbani razvoj
<https://joint-research-centre.ec.europa.eu>
- fi-compass – Platforma za savjetovanje o finansijskim instrumentima
<https://www.fi-compass.eu>
- OECD (2020), Delineating Functional Areas for All Territories
<https://www.oecd.org/regional/regional-statistics/functional-areas.htm>

- European Commission / JRC (2022), Handbook of Territorial and Urban Development Strategies
<https://urban.jrc.ec.europa.eu>
- European Commission / JRC, Handbook of Sustainable Urban Development Strategies
<https://urban.jrc.ec.europa.eu>